

9. Нелюба А. Лексико-словотвірні інновації (2004–2006) : словник / А. Нелюба, С. Нелюба. – Х. : Майдан, 2007. – 144 с.
10. Смирнов Л. Н. Відображення процесів інтернаціоналізації в лексико-словотвірній системі літературної мови / Л. Н. Смирнов // Функціонування і розвиток сучасних слов'янських мов. – К. : Наукова думка, 2001. – С. 47–59.
11. Стишов О. А. Словотвірні гнізда з вершинами-неологізмами в сучасних українській і російській мовах / О. А. Стишов // Актуальні проблеми слов'янської філології : [міжвуз. зб. наук. ст.] / Відп. ред. В. А. Зарва. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2008. – Вип. XVII : Лінгвістика і літературознавство. – С. 7–16.

Стаття надійшла до редакції 18 січня 2013 року

УДК 81'255.4: 81'376.625.43

*Лариса Тараненко, Марія Пархоменко
(м. Київ)*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДІСПРИКМЕТНИКОВИХ КОМПЛЕКСІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ АНГЛОМОВНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ)

Статтю присвячено огляду особливостей функціонування та структурної організації англійських дісприкметникових синтаксичних комплексів, що розглядаються як аломорфна ознака граматичної будови української мови. На основі аналізу прикладів уживання дісприкметникових конструкцій в англомовних художніх творах та розгляду їхніх українських відповідників узагальнено закономірності перекладу цих конструкцій з англійської мови на українську.

Ключові слова: *дісприкметникові комплекси, особливості функціонування, труднощі перекладу, перекладацькі еквіваленти.*

Статья посвящена обзору особенностей функционирования и структурной организации английских причастных синтаксических комплексов, рассматриваемых как алломорфный признак грамматического строя украинского языка. На основе анализа примеров употребления причастных конструкций в англоязычных художественных произведениях и их украинских соответствий в статье обобщаются закономерности перевода этих конструкций с английского языка на украинский.

Ключевые слова: *деепричастные комплексы, особенности функционирования, трудности перевода, переводческие эквиваленты.*

The article presents the review of functional peculiarities and structural organization of the English Participial predicative complexes viewed as an allomorphic feature of the grammatical system of Ukrainian. On the basis of the analysis of Participial predicative complexes functioning in English literary texts and the study of their Ukrainian equivalents the authors generalize the regularities of their translation from English into Ukrainian.

Key words: *Participle complexes, functioning specificity, translation difficulties, translation equivalents.*

Сучасний стан розвитку перекладознавства вимагає поглибленого розгляду проблеми адекватної інтерпретації текстів різної жанрової приналежності, складовою частиною якої є питання адекватного перекладу художніх творів взагалі та характерних для них граматичних конструкцій зокрема. При цьому одним із завдань теорії перекладу є пошук відповідників для передачі українською мовою значень уживаних у текстах англomовної художньої літератури дієприкметникових синтаксичних структур.

Тому метою цієї праці є розгляд закономірностей перекладу українською мовою дієприкметникових синтаксичних комплексів, уживаних в англomовній художній літературі, шляхом аналізу їхніх структурних та функціональних особливостей.

Оцінюючи окреслену проблему в цілому, слід наголосити, що окремі питання специфіки вираження семантики і структури різновидів англomовних дієприкметникових конструкцій більшою чи меншою мірою висвітлювались у відомих працях вітчизняних і зарубіжних дослідників. Зокрема, відомо [6, с. 193], що широке вживання дієприкметникових синтаксичних комплексів є

характерною ознакою англійської мови, у той час, коли для української мови вони є аломорфними.

Нагадаємо при цьому, що в англійській мові дієприкметник (the Participle) визначається як безособова форма дієслова, що поєднує в собі властивості прикметника і дієслова та у сполученні з іменником або займенником може утворювати синтаксичні комплекси, що виконують функції складних членів речення, які за своїм значенням еквівалентні підрядним реченням. Це свідчить про предикативний тип зв'язку між іменною та дієслівною фразами конструкції [5, с. 126]. До таких синтаксичних конструкцій відносять: об'єктний дієприкметниковий комплекс (the Objective Participle Complex), суб'єктний дієприкметниковий комплекс (the Subjective Participle Complex) та незалежний дієприкметниковий комплекс (the Absolute Participle Complex). За Т. Р. Левицькою, дієприкметникові синтаксичні комплекси можуть виконувати роль обставини місця, часу, способу дії, а в процесі подальшого ускладнення структура дієприкметникової конструкції може поширюватися за рахунок інших членів речення, підрядних речень і навіть інших абсолютних конструкцій [4, с. 178].

Так, об'єктний дієприкметниковий комплекс складається з двох частин: іменника в загальному відмінку або займенник в об'єктному відмінку та дієприкметника, що виражає дію, яку виконує або якої зазнає особа чи предмет, позначений іменником або займенником, наприклад: *She found Anne standing motionless before a picture hanging on the wall between two windows ...* – *Вона застала Енн, коли та нерухомо стояла перед картиною, яка висіла на стіні між двома вікнами....* [1, с. 23]. Як видно з прикладу, об'єктний дієприкметниковий комплекс (the Objective Participle Complex) передається українською мовою різними типами підрядних речень.

У свою чергу, суб'єктний дієприкметниковий комплекс містить іменник у загальному відмінку або займенник у називному відмінку та дієприкметник, що виражає дію, яку виконує особа або предмет, позначені першою частиною комплексу, як це видно з прикладу: *Then Bathsheba's footsteps were heard crossing the room.* –

Було чути, як Батшеба пройшла через кімнату (*A Pair of Blue Eyes, Hardy*) [2, с. 167].

Приклад наочно ілюструє, що для досягнення максимально адекватної передачі інформації з однієї мови на іншу, суб'єктивний дієприкметниковий комплекс (the Subjective Participle Complex) перекладається підрядним додатковим реченням та, згідно з правилами пунктуації української мови, відокремлюється комою.

Незалежний дієприкметниковий комплекс має у своєму складі іменник у загальному або особовий займенник у називному відмінку та дієприкметник, наприклад: *Anne was out in the orchard, when Mrs. Rachel came, wandering at her own sweet will through the lush, tremulous grass splashed with ruddy evening sunshine.* – Коли прийшла міс Рейчл, Анна була в саду, з задоволенням блукаючи серед пишних, тремтячих трав, залитих промінням заходу сонця [1, с. 97]. Наведений приклад свідчить, що незалежний дієприкметниковий комплекс (the Absolute Participle Complex) також перекладається на українську мову за допомогою підрядного речення обставини та виділяється комою.

Оскільки англійська й українська мови належать до різних гілок індоєвропейської родини мов та до різних структурних типів, то в обох мовах спостерігаються певні аломорфні ознаки. Саме розбіжності в будові цих мов, у кількості та формі реалізації граматичних категорій і синтаксичних конструкцій і спричиняють труднощі під час перекладу художніх творів з англійської мови українською.

У зв'язку з цим, слушною є думка А. В. Федорова [7, с. 132], який зазначає, що навіть під час мислення чи говоріння рідною мовою, а тим більше на письмі, мовець вибирає найбільш відповідну синтаксичну структуру не відразу, а лише після деяких роздумів і порівнянь синтаксичних варіантів. Саме тому вибір відповідних граматичних засобів, які найкоректніше передають думку, виражену іншомовною граматичною формою або синтаксичною конструкцією, являє собою одне з найскладніших завдань перекладача.

У свою чергу, А. Д. Швейцер [8, с. 187] стверджує, що між граматичними формами і синтаксичними конструкціями різних

мов неможливо встановити такі відповідники, які б не залежали від їхнього лексичного значення. У процесі перекладу можна підібрати лише функціональні аналоги, які базуються на передачі одних і тих самих (або приблизно таких) граматичних значень. Тому при визначенні граматичних відповідників необхідно враховувати і лексичне наповнення, і стилістичну функцію конструкції. Крім того, особливі труднощі для перекладу з англійської мови на українську, за висновками І. В. Корунця, представляють певні сполучення іменника й дієприкметника, що не відповідають нормам сполучуваності в українській мові і тому передаються іншими лексико-граматичними засобами [3, с. 318], наприклад: *He came in to the room, his face smiling – Він увійшов до кімнати з усміхненим обличчям* (*North and South, Gaskell*), де спостерігається вибір перекладачем мовних засобів, які вдало корелюють з лексичним і стилістичним наповненням мови оригіналу.

Незважаючи на те, що в українській мові форми дієприкметника є більш різноманітними, ніж в англійській, український дієприкметник уживається рідше, ніж в англійській мові, оскільки він більше типовий для книжної сфери вжитку. Крім того, український дієприкметник може виражати лише одночасну або попередню дію по відношенню до дії, позначеної дієсловом-присудком. Тому навіть проста форма дієприкметника теперішнього часу далеко не завжди має формальні відповідники у вигляді дієприкметника в українській мові [5, с. 312], як це видно з прикладу: *He liked always to keep a little nest egg for himself. This he kept in a bag in his room, often counting it and always sleeping with it under his pillow. (*Gobseck, Honorede Balzac*) – Він любив ховати гроші для власних потреб. Зберігав він їх у себе в кімнаті в мішечку, часто перераховуючи свій скарб і кладучи його завжди на ніч під подушку [5, с. 313].*

У наведеному прикладі жоден з англійських дієприкметників не може бути перекладеним українською мовою за допомогою дієприкметника, оскільки вони виражають різнопланові та різночасові дії, але рівні за значенням дії дієслова-присудка.

Згідно з нашими спостереженнями, вживаючись відокремлено, англійський дієприкметник теперішнього часу перекладається українською мовою, здебільшого, дієприслівником, наприклад: *Carrying the night-stick in his hand, his finger on the button, he advanced through the darkness.* – Затиснувши ліхтар в руці та тримаючи палець на вимикачі, він почав просуватися вперед [9].

У тих випадках, коли дія, що позначається дієприкметником теперішнього часу, є важливим наслідком дії, вираженої дієсловом-присудком, або коли вона доповнює його зміст, дієприкметниковий зворот з цим дієприкметником передається українською мовою підрядним реченням обставини чи самостійним реченням, наприклад: *Holding the night-stick before him, he pressed the button, saw, and screamed aloud in terror.* – Тримаючи ліхтар перед собою, він натиснув кнопку і закричав від жаху [9].

З наведеного прикладу видно, що перекладач застосував трансформацію, яка найвдаліше і найповніше передає смислове навантаження даного речення.

І. В. Корунець підкреслює, що для сучасної англійської мови характерними є означення, виражені складними прикметниками, другим елементом яких є дієприкметник минулого часу. У ряді випадків такі означення співпадають з українськими означеннями, вираженими складними словами або двома лексичними одиницями [3, с. 287], як наприклад: *Well-conducted little stream* – Добре вихована річечка [1, с. 253]. Цей приклад показує, що в більшості випадків під час передачі означення, структура якого є характерною для англійської мови, має місце застосування в мові перекладу його відповідника.

З викладеного випливає, що в більшості випадків під час перекладу художніх творів з англійської мови на українську, українське речення не накладається на англійське, не збігається з ним по своїй структурі, що, у свою чергу, вимагає пошуку відповідників.

Базуючись на результатах вивчення особливостей функціонування дієприкметникових синтаксичних комплексів в англомовних художніх творах, можемо зробити висновок, що

труднощі їхнього перекладу пов'язані, у першу чергу, з неоднорідністю граматичних категорій англійської та української мов. Проаналізовані нами приклади показують, що під час їхньої передачі українською мовою має місце зміна синтаксичної та граматичної позиції дієприкметника в реченні або його заміна дієприслівником. Виходячи з цього, перекладачу необхідно чітко усвідомлювати варіативність подібних перетворень і робити вибір на користь тих засобів, які найбільш повно передають думку автора, зберігаючи стиль викладу художнього твору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анна з Грін Гейблз (Anne of Green Gables) : книга для читання англ. мовою для студентів фак. іноземних мов і філологічних факультетів / Л. М. Мантгомері ; Метод і філологічна обробка тексту, комплекс вправ, тестів і завдань, довідкові матеріали і коментар В. В. Євченко, С. І. Сидоренко. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 400 с.
2. Каушанская В. Л. Грамматика английского языка: Морфология. Синтаксис / В. Л. Каушанская, Р. Л. Ковнер, О. Н. Кожевникова [и др.]. – М. : Страт, 2009. – 320 с.
3. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 464 с.
4. Левицкая Т. Р. Теория и практика перевода / Т. Р. Левицкая, А. М. Фитерман. – М. : Изд-во литературы на иностранных языках, 1972. – 363 с.
5. Львовская З. Д. Теоретические проблемы перевода / З. Д. Львовская. – М. : Высшая школа, 1985. – 232 с.
6. Словник лінгвістичних термінів / [уклад. Ганич Д. І., Олійник І. С.]. – К. : Вища школа, 1985. – 360 с.
7. Федоров А. В. Основы общей теории перевода / А. В. Федоров. – М. : Высшая школа, 1983. – 303 с.
8. Швейцер А. Д. Теория перевода. Статус. Проблемы. Аспекты / А. Д. Швейцер. – М. : Наука, 1988. – 325 с.

9. London J. The Night-Born and Other Stories. The literature network [Електронний ресурс] – режим доступу до публікації : <http://www.online-literature.com/london/night-born/3/>.

Стаття надійшла до редакції 15 січня 2013 року

УДК 821.161.2:82-3

Ольга Хомишин
(*м. Івано-Франківськ*)

ХРОНОТОП В ЖАНРОВО-КОМПОЗИЦІЙНІЙ СИСТЕМІ ПОВІСТЕВОГО ЦИКЛУ Ф. ДУДКА «В ЗАГРАВІ»

У статті досліджується повістевий цикл Ф. Дудка «В заграві». Шляхом аналізу соціально-історичного хронотопу простежується вияв часопросторової організації твору на рівнях персонажної системи, основного конфлікту, жанрово-композиційної своєрідності. Автор статті доводить: специфіці часопростору циклу підпорядкований жанровий різновид, вибір героїв, час героїв, взагалі вся образна система твору Ф. Дудка.

Ключові слова: *соціально-історичний хронотоп, авторський час, конфлікт, жанротворчий чинник, Федір Дудко.*

В статье исследуется цикл повестей Ф. Дудка «В зареве». Путем анализа социальнo-исторического хронотопа прослеживается проявление временно-пространственной организации произведения на уровнях персонажной системы, главных конфликтов, жанрово-композиционного своеобразия. Автор статьи доказывает: спецификой хронотопа детерминируется жанровая разновидность, выбор героев, время героев, вся образная система произведения Ф. Дудко.

Ключевые слова: *социально-исторический хронотоп, авторское время, конфликт, жанрообразующее начало, Фёдор Дудко.*

F.Dudko's narrative cycle In Glow is researched in the article. Through analysis of social and historical chronotope traced a manifestation of temporary and spatial organization of the work at the levels of character system, the major conflicts, genre and compositional originality. The author of the article proves that the genre